

COMUNA GHIOROC

Denumiri

Ghioroc: *Gyarru, Gyrac, Gyorok.*

Cuvin: *Kew, Ku, Aradkovy, Feheregyhaz.*

Miniș: *Menessy, Menisse, Menes.*

Repere geografice:

Centrul de comună: 46 grade, 09 minute, 11 secunde latitudine nordică și 21 grade, 35 minute, 6 secunde longitudine estică. Cele trei sate componente ale comunei sunt așezate la zona de contact a Munților Zarandului cu Câmpia Aradului, pe canalul Matca, la 20 km de Arad spre sud vest, 12 km de Lipova la sud și 10 km de Șiria la nord, distanțe calculate pornind din centrul Ghiorocului. Altitudine 132 m; suprafață 49,6 kmp.

Istorie

Prima atestare documentară Ghioroc: Prima mențiune documentară, *Gyarru 1080-1090* și prima atestare a satului 1135 **Cuvinul** este atestat în 1334-1335. Prima atestare documentară a localității **Miniș** este anterioară anului 1038. În 1278 este pomenită Sylva Menes. Atestările documentare din anii 1302 și 1310 sunt legate de practicarea viticulturii.

Cu prilejul construirii unei școli la Ghioroc s-au găsit așchii de obsidian și silex, unelte de piatră șlefuită, un corn de cerb, fragmente de ceramică și chirpici din **Epoca Neolitică**. Lucrările de excavare a unei balastiere din apropierea localității Ghioroc au dus la distrugerea unei părți considerabile dintr-o așezare neolitică, și o altă așezare mai târzie, din epoca medievală. În consecință, organismele abilitate au oprit lucrările la balastieră, iar departamentul de arheologie al Complexului Muzeal Arad a efectuat o săpătură de salvare în 2011, în zona neafectată de lucrări.

Investigațiile arheologice au contribuit la dezvelirea unei părți dintr-o **așezare neolitică timpurie** și o **așezare din epoca medievală** (sec. XI-XIII). Dintre cele 22 de complexe arheologice identificate în urma săpăturilor, 20 aparțin epocii neolitice. În majoritatea cazurilor, complexe arheologice din epoca neolitică reprezintă gropi în care au fost descoperite fragmente ceramice, piese litice și oase de animale. Alături de acestea au fost identificate două aglomerări de materiale arheologice, care reprezintă, probabil, rămășițe ale unor locuințe.

Așezarea neolitică timpurie de la Ghioroc "Balastieră Vest" se află la 4,8 km nord de actualul curs al râului Mureș și la 2,5 km nord-vest de centrul localității Ghioroc; mai precis, pe partea dreaptă a drumului care duce de la Ghioroc la Sâmbăteni, la mijlocul distanței dintre cele două localități, în apropierea căii ferate.

Tot la Ghioroc s-au găsit fragmente ceramice din epoca Bronzului iar pe dealurile din preajma localității s-au descoperit fragmente de vase de lut. S-a descoperit și un mormânt de incinerare din epoca bronzului. La est de Cuvin, pe valea Danciului, au fost descoperite fragmente ceramice din Epoca Bronzului și tot acolo o fibulă de bronz celtică. Deasemenea s-au descoperit și urme ceramice dacice. La nord-vest de sat, la locul numit „Cetate”, s-a semnalat o cetate de pământ cu urme de ceramice din Epoca Fierului. Există atestată și o așezare dacică la Cuvin.

Stăpânii feudali.

Ghioroc: Regele Ludovic de Anjou recunoaște donația regelui Ladislau I către prepozitura din Titel a mai multor sate printre care și Ghioroc. În 1495, 1500 este pomenit a aparține domeniului Orszegh. În 1548 regina Izabella donează Ghiorocul către P. Petrovich, iar 11 sesii iobăgești se vor afla în posesia familiilor Magocsy, Petho, Zay. Din 1715 Ghiorocul aparține domeniului Edelspacher.

Cuvin: Este menționat în 1494 ca aparținând domeniului Doczy, iar în 1495 domeniului Orszagh. În 1560 aparține de cetatea Seud de pe malul Mureșului. În 1548 Cuvinul constituie dania reginei Izabella către P. Petrovich. Între 1553-1561, 6 sesii iobăgești aparțin nobililor Magocsy, Kishorvath, Paszthory, Pathocsy. De la 1732 Cuvinul intră în componența domeniului Mutina, până la 1760, după care intră în proprietatea Erariului (Statului austriac).

Miniș. La 1367 abația Bulci dispune de vii la Miniș. În 1506 este menționat în componența domeniului cetății Seud. În anii 1553, 1558, 1564 16, sesii iobăgești se află în posesia familiilor Abrahamffy, Magocsy, Petho. Din 1732 intră în componența domeniului Mutina. La mijlocul secolului al XVIII-lea, mai dispunea de moșii la Miniș Grassalkovich, care construiește în 1749 un castel cu o pivniță. După 1760 Minișul devine centru administrativ al domeniilor erariale, bazate pe cultura viței de vie, ce cuprindea 31 comune.

Evenimente:

Țăranii din Miniș, Ghioroc, Cuvin participă la răscoala lui Pero Seghedinaț din 1735. O ceată de moși răsculați pătrunde, în noiembrie 1794 în Cuvin, dar mulți dintre moși au fost împușcați. Tot la Cuvin, Ghioroc, Miniș au avut loc mișcări țărănești în timpul Revoluției de la 1848. În aprilie 1850 Avram Iancu a participat la o întrunire românească la Cuvin și tot la Cuvin, la 30 mai 1850, a participat și generalul Gheorghe Magheru la o întâlnire cu fruntașii români.

În 1884 statul maghiar colonizează ciangăii din Bucovina în Ghioroc. În 3 noiembrie 1918, se raportează că la Cuvin răsculații români au distrus și jefuit clădirea poștei, locuința notarului și a primarului, care au fugit din localitate. În perioade 14 septembrie - 20 septembrie 1944 au avut loc lupte grele în interiorul localităților, duse de „Detașamentul Păuliș”, contra invadatorilor maghiari.

Evoluție demografică

Ghioroc: 1553-1564 - 11 sesii iobăgești. 1743 - 25 familii. 1771-1786 - 21 familii. 1828 – 288 familii de țărani și 27 de meșteșugari; 1857 – 1177 locuitori; 1869 – 1187 locuitori; 1880 – 1048 locuitori; 1890 – 1586 locuitori; 1900 – 2031 locuitori; 1910 – 2389 locuitori; 1922 – 1989 locuitori; 1930 – 1900 locuitori; 1941 – 1811 locuitori (600 clădiri).

Cuvin: 1561 – 6 sesii iobăgești; 1715-1720 – 38 respectiv 23 familii; 1743 – 68 familii. 1828 – 300 familii de țărani și 4 meșteșugari; 1857 – 1413 locuitori; 1869 – 1817 locuitori; 1880 – 1703 locuitori; 1890 – 1874 locuitori; 1900 – 1935 locuitori; 1910 – 1982 locuitori; 1922 – 1778 locuitori; 1930 – 1772 locuitori; 1941 – 1803 locuitori (clădiri 576);

Miniș: 1564 – 16 sesii iobăgești (24 familii). 1715-1720 – 43, respectiv 11 familii. 1743 - 41 familii; 1771-1786 – 151 familii; 1828 – 277 familii țărani și 4 familii de meșteșugari, 1851 – 1695 locuitori; 1857 – 1463 locuitori; 1869 – 1394 locuitori; 1880 – 1295 locuitori; 1890 – 1246 locuitori; 1900 – 1331 locuitori; 1910 – 1370 locuitori; 1922 – 1229 locuitori; 1930 – 1194 locuitori, 1941 – 1047 locuitori (383 clădiri).

Numărul de locuitori din cele trei sate luate împreună în perioada comunistă: 1956 – 4819; 1966 – 4492; 1977 – 4875 (români – 3726; maghiari – 1082; germani - 53).

Comuna Ghioroc: 1992 – 4210 locuitori; 2002 – 4065 locuitori; 2011 – 3790 locuitori din care: 79,68% români și 14, 74% maghiari. Populația pe culte religioase: ortodocși 63,69%, romano-catolici 14,74%, adventiști 7,46%, penticostali 4,77%, bapțiști 2,21%, reformați 1,1%.

Biserica

Ghioroc: În anul 1630 este menționat în localitate un paroh reformat. **Biserica ortodoxă** din lemn era în anul 1768 în stare de ruină. În 28 mai același an, credincioșii cer permisiunea de a-și repara biserica, cerere reinnoită 1783, dar respinsă. În anul 1791 Împăratul Leopold al II-lea aprobă ridicarea unei noi biserici din piatră, care este terminată în 1793 și va fi sfințită cu hramul „Sf. Mc. Dimitrie”. Biserica dăinuie până astăzi.

Parohia catolică din Ghioroc a luat ființă în anul 1736. Biserica catolică a fost construită între anii 1779-1781

Cuvin: În satul Kew, dispărut, este menționat preotul Nicolae (1334-1335). Pe vechea vatră a satului, între Valea Danciului și Valea Bisericii, se pot identifica urmele unui cimitir iar pe dealul Miloaia exista o veche biserică de lemn. Episcopul Sinesie Jivanovici menționa în anul 1755 că exista la Cuvin o biserică din piatră sfințită în 1715. În anul 1801 a fost pusă piatra de temelie la biserica actuală, cu hramul „Sf. Mc. Gheorghe”, a cărei construcție s-a terminat în 1809.

Biserica (adunarea) penticostală se întemeiază în anii 1923-1924, fiind a doua din țară. La Cuvin se naște în 1895 Gheorghe Bradin, primul președinte penticostal.

Biserica baptistă Cuvin (Emanuel Jurcoi)

În anul 1904, în ziua de Rusalii, a fost primul botez nou-testamental din cadrul credincioșilor bapțiști din Cuvin. Acest eveniment marchează începutul credinței baptiste din satul Cuvin, județul Arad. Deși botezul din 1904 nu a fost remarcabil prin numărul candidaților, lucrarea care a stat în spatele acestui eveniment a fost rodul slujirii devotate a doi frați din Covăsînt, Halga Dumitru și Traian Marian, care au slujit din anul 1903 până în 1904. Candidații acestui botez au făcut parte din aceeași familie: Cicireanu Gyula – mama, Cicireanu Gheorghe – fiul, Cicireanu Petru – nepotul. Acești primi credincioși bapțiști au devenit treptat oameni de bază ai bisericii. Botezul a fost oficiat la Păuliș de fratele Gheorghe Crișan, păstor din Macea. Biserica din Cuvin a fost slujită de pastorii: Ioan Farcaș 1919 – 1922 (Șiria), Vancu Dumitru 1920 – 1927 (Pâncota), Vancu Dumitru 1927 – 1947 (Șiria), Ioan Ban 1933 – 1945 (Covăsînt), Iov Teodor 1938 – 1940 (Micălaca), Ilie Foșlea 1950 – 1958 (Cuvin), Lulușa Gheorghe 1958 – 1974 (Covăsînt), Vereș Teodor 1974 – 1976 (Micălaca), Iacob Iosif 1976 – 1985 (Șoimoș), Magu Lazăr 1985 – 1994 (Lipova), Mirăuțe Ioan (1995-2000), Ghiță Cornel (2000), Andreican Mircea (2000-2005) și Mirăuțe Ioan (2006-prezent).

În ceea ce privește clădirea bisericii, aceasta a fost ridicată în anul 1921 însă autoritățile locale nu au permis să fie folosită decât în anul 1924 (mai) pentru slujbele religioase. Intervențiile pentru biserica din Cuvin au fost făcute de J. Rushbrooke, președintele Alianței Mondiale a Bapțiștilor atât la generalul Rășcanu cât și la Octavian Goga - ministrul Cultelor. Cu altă ocazie a fost primit de Tache Ionescu însă abia când Nicolae Titulescu a fost abordat la Londra cu această problemă de către o delegație a aceleiași organizații baptiste, s-au oprit aceste șicane.

În anul 1954 s-a format corul mixt al bisericii sub bagheta dirijorului Dumitru Farcaș, în anul 1968 s-a inițiat orchestra bisericii de către Petru Torneanu. Formația corului au avut continuitate până în anul 2011 prin aportul dirijorilor de cor: Dumitru Farcaș, Petru Păulescu, Leric Ioan, Miculiț Cornel, Redeș Teodor și Doru Brancovan. Iar orchestra este activă până în prezent și datorită contribuției dirijorilor: Petru Torneanu, Redeș Teodor, Leric Ioan, Adi Brancovan, Cornel Farcaș, Mărioara Ivan și Doru Brancovan.

Miniș: La 1333 în registrele de dijmă papală este semnalat preotul Paul. Într-un act al principelui Mihail Apaffy, din 1678, se menționează o parohie reformată. A existat o biserică ortodoxă de lemn cu hramul „Sf. 40 de Mucenici” sfințită în anul 1729, care, după trei decenii, a ajuns într-o stare de ruină. La 27 octombrie 1766, autoritățile austriece aprobă ridicarea unei noi biserici. Noua biserică a fost edificată din piatră, cu hramul celei vechi. Iconostasul a fost executat de pictorul Ștefan Tenețchi, în 1755. Biserica a fost bombardată de armata maghiară în 19 septembrie 1944. În locul ei s-a început construcția, în 1957, a actualei biserici cu hramul „Sf. Împărați Constantin și Elena”.

La recensământul din 2011 existau în comuna Ghioroc: 63,69% ortodocși; 14,74% catolici; 7,46% adventiști de ziua a șaptea; 4,77% penticostali; 2,21% bapțiști.

Învățământul

Ghioroc: Despre școala românească din Ghioroc există informații de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Școala confesională ortodoxă s-a construit în 1792, cu acoperiș de șindrilă și avea o slabă dotare materială. În 1811 cursurile școlare erau frecventate de 33 de copii, iar activitatea școlară se desfășura într-un local corespunzător. Exista și o școală romano-catolică, fondată în 1826, despre care documentele spun că frecvența era redusă. Recensământul din 1822 înregistra la școala confesională ortodoxă un număr de 26 băieți și 5 fete. Cursurile școlii erau frecventate în toamna aceluiași an de 12 băieți și 2 fete. În anul 1841 localul școlii era în stare bună și cursurile erau frecventate de 32 copii, iar în 1864 frecventau școala 38 copii. Școala confesională romano-catolică a fost transformată în școală de stat la sfârșitul secolului XIX. În Ghioroc a existat și o școală confesională reformată care avea în 1877/1878 20 elevi iar în 1909-1910 27 elevi. În 1910 la Ghioroc au existat 1247 ștutiori de carte, adică 52,13%

Cuvin: În anul 1789, localitatea a încheiat un contract școlar stabilind salariul învățătorului. În anul școlar 1818-1819, învățătorul Nicolae Popovici instruia un număr de 34 elevi. Școala s-a construit în anul 1817. În 1822 au fost recenzați 82 băieți și 41 fete de vârstă școlară iar cursurile erau frecventate de 29 băieți și două fete. În 1842 -1843 școala a fost frecventată de 56 elevi și funcționa într-un local corespunzător, iar în 1864, 69 copii au frecventat școala. În 1910 existau 1043 ștutiori de carte, adică 52,62%.

Miniș: Contractul școlar a fost încheiat în 1789, iar în 1791 funcționa ca învățător Lupu Gheorghe. În 1811 frecventau școala 5 elevi, iar în anul 1819-1820 frecventau 18 elevi. În 1822, din 52 băieți și 40 fete de vârstă școlară frecventau școala 15 băieți. În 1846, erau înregistrați 22 elevi. În anul 1863 s-a construit o școală confesională ortodoxă din cărămidă, cu acoperiș de țiglă. În anul școlar 1880-1881, dintre copiii de vârstă școlară, în număr de 110 (6-12 ani), s-au prezentat la examene 47 elevi. Școala elementară de stat se înființează în 1897 și avea în anul școlar 1909-1910 143 elevi maghiari, 1 german, 6 români, în total 150 elevi. Și la Miniș funcționează, începând cu anul 1897, o școală elementară de stat cu 17 elevi maghiari și 45 români, în total 62 elevi. În 1881 se înființează la Miniș Școala de Vințaleri, care din 1921 devine „Școala inferioară de Viticultură”. Școala se electrifică și se introduce canalizarea și instalațiile sanitare în 1929. Din anul 1924 școala a primit titulatura de Școală Primară de Stat Mixtă. În octombrie 1934 a început construcția unui nou locaș de școală care a fost recepționat în 19 decembrie 1936. La 19 septembrie 1944, localul vechii școli de vințaleri este distrus de trupele maghiare. În 1948 au demarat lucrările la noul locaș, finalizat în 1952. Acolo va funcționa Liceul Agricol Miniș.

Personalități.

Sabin Pelle (n. 1898) cu școală superioară de silvicultură, primul titrat al comunității din Miniș.

Vancu Gheorghe (n. 28 mai 1920 la Miniș), doctor în medicină.

Hancea Gheorghe (n. 1921), doctor în științe juridice, primul intelectual din Miniș cu doctorat.

Brașovan Maria (n. 1930), inginer textil, inginer șef și director adjunct la UTA.

Puticiu Alexandru (n. 10 apr. 1904 în Ghioroc), dr. în științe juridice la Cluj din 1933, avocat Arad.

Ioja Gheorghe (n. 22 mai 1906 Cuvin) absolvent al facultății de științe juridice din Cluj, avocat Arad.

Cultură, etnografie și folclor

Exista un numeros inventar viticol tradițional în Ghioroc, Cuvin, Miniș precum: teascul cu un șurub (șeităul), teascul cu două șuruburi, cuțitul de tăiat vie (cosorul), foarfecile și ferăstrăul, numeroase recipiente, vase, buți etc. În cadrul bisericii ortodoxe din Miniș înființează, din 1933, Corul Mixt „Doina Minișului”. Din anii 30 ai secolului XIX la Ghioroc funcționează și un cinematograf. În 1937, se înființează fanfara din Miniș iar din acel an se

înființează Cercul Cultural Astra. Satele comunei Ghioroc aparțin zonei etnografice „Podgoria Aradului”.

Muzeul tramvaiului din Ghioroc, inaugurat în 2006

Colecția muzeului include un automotor Ganz 1913 restaurat în 1995 de Fabrica de Vagoane Astra Călători din Arad dar și primul automotor benzo-electric Johann Weitzer care a circulat pe linia Arad – Podgoria în 1906, modificat în vagon remorcă în 1913, restaurat. În cadrul muzeului mai pot fi văzute tramvaie care au circulat de-a lungul timpului pe străzile Aradului dar și vagoane de marfă, folosite pentru transportul de bunuri înainte de 1990. Fosta stație de redresare a liniei Arad – Podgoria a fost refăcută și poate fi vizitată. În mijlocul expoziției se află vechiul redresor cu vapori de mercur instalat în 1936 care a funcționat până la închiderea liniei în 1991.

Muzeul viei și vinului Miniș

Muzeul Viei și Vinului este situat în incinta Stațiunii de Cercetări Viticole din comuna Ghioroc și aparține Complexului Muzeal Arad, fiind înființat în anul 1988, cuprinzând exponate ce refac universul viticulturii și vinificației din podgoria Miniș-Măderat, prezentând istoricul acesteia. Expoziția muzeului prezintă unelte, instalații, documente și fotografii ale podgoriei și poate vizitat doar la cerere.

Obiective turistice și de agrement.

Biserica ortodoxă „Sfântul Mucenic Dimitrie” din Ghioroc, construită în 1793; Biserica romano-catolică construită între 1779-1781; Castelul Tisza, monument de arhitectură din secolul al XIX-lea. Muzeul viei și vinului din Miniș, din cadrul Stațiunii de Cercetări Viti-Vinicole; Muzeul apiculturii, situat în localitatea Miniș; Muzeul tramvaiului din localitatea Ghioroc; Monumentul închinat eroilor căzuți în luptele din 1944. Din Ghioroc pornesc cărări marcate către crestele Zărândului, una duce spre Feredeș-Căsoaia iar alta spre Valea Cladovei. „Lacul” Ghioroc și complexe alimentare și de agrement. Cramele Miniș.

Bibliografie:

- Broșura „Drumul vinului în Podgoria Aradului – un circuit cultural-artistic.
Foșlea, Ilie, *Istoria Bisericii Creștine Baptiste din Cuvin Județul Arad*, manuscris.
Jurcoi Emanuel, *Înțelepciunea vremurilor străvechi – Un istoric al Bisericii Creștine Baptiste din Cuvin 1904-2004*, Iași, 2011.
****Meleaguri arădene*, Ghid turistic, Arad, 1972.
Mureșan, Augustin, *Un sigiliu al breslei mixte din Ghioroc, județul Arad*, în „Ziridava”, nr. XXI, Arad, 1998.
Nițu, Adrian (coord.) *Arad. Economie și societate, de la preistorie până la începuturile regimului comunist*, vol II, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016.
Sava Victor, Tudorie Anamaria, Savu Mihaela, *Ghioroc "Baastiera Vest". O așezare enolitică din Bazinul Mureșului Inferior/ Ghioroc "Baastiera Vest". A Neolithic Settlement in the Lower Mures Basin*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015.
Valea, Virgil, *Miniș - istorie și cultură*, Arad 2006.

Ioan Tuleu